

Policy Brief 28.11.2023

Bosted etter studiene

Andreas Fidjeland og Magnus Eliasson Stubhaug

Undersøkelser av studenter viser at det er vanlig å bo der en studerte også etter at studiene er ferdig. Tidligere studier viser også at det er vanligst å søke høyere utdanning i en annen region enn sin hjemregion. Dette har ført til en politisk bekymring om at unge som flytter for å studere blir værende i studiebyen, noe som kan bidra til mangel på høyt utdannet arbeidskraft i distriktene. I vår analyse bruke vi økonometriske metoder for å vise at studiested har en vesentlig effekt på bosted på kort sikt, men denne effekten forsvinner over tid. Generelt ser vi en tendens til at mange bosetter seg i regionen de mest ønsket å studere i, uavhengig av om de faktisk endte opp med å studere der.

Kort oppsummert

Sterk sammenheng mellom studieønsker og bostedspreferanser, spesielt blant hjemmesøkere

Det er vanlig å bosette seg i regionen der en ønsket å studere, uavhengig av om en endte opp med å studere der. Dette er særlig tilfelle blant «hjemmesøkere», som har et studieprogram i sin hjemregion som førstevalg. Hele 86 prosent av hjemmesøkere er bosatt i hjemregionen 10 år etter studiene.

Betydelig påvirkning av studiested på bostedsvalg etter endt utdanning

Tilbud om studieplass ved førstevalget øker sannsynligheten for å bosette seg i samme region betydelig, med en estimert økning på rundt 15 prosentpoeng i de første 1-3 årene etter studiene, sammenlignet med studenter som ønsket å studere det samme, men endte opp like under poenggrensen for inntak.

Mobilitet etter studiene og avtagende effekt over tid

Denne effekten av studiested på bosted avtar over tid, og bosettingsmønstrene konvergerer mellom grupper som kom inn og ikke kom inn på førstevalget. Dette antyder en vesentlig grad av mobilitet blant studenter også etter endt utdanning.

Kandidatundersøkelser viser stadig at en stor andel av studentene blir værende på studiestedet også etter at graden er fullført. For eksempel viser tall fra NIFUs landsdekkende kandidatundersøkelser i perioden 2000-2021 at 51 prosent oppgir å være bosatt i samme fylke som de studerte i, et halvt år etter studiene. Disse tallene har ført til en bekymring for at høyere utdanning har en sentraliserende effekt – unge

som først har flyttet til storbyen for å studere, kanskje på grunn av mangel av studietilbud nær der de bor, blir værende også etterpå. En slik sentraliseringsprosess vil være medvirkende til distriktenes mangel på høyt utdannet arbeidskraft, en utfordring blant annet trukket frem i Distriktsdemografimeldingen (NOU 2020:15).

En utfordring med å tolke bosettingsmønstre etter studiene som et utslag av utdanningssystemets sentraliserende effekt er at valg av studiested, studieprogram, og bosted gjøres samtidig. I data samlet inn etter studiene er det dermed vanskelig å skille preferanser for bosted med preferanser for studier eller institusjon. Vi kan for eksempel ikke vite om kandidatene ønsket å flytte til stedet de studerte uansett – og derfor valgte å studere nettopp der – eller om de først og fremst fulgte preferansene for studieprogram, og at preferansene bostedet dermed ikke ble vektlagt (Fidjeland & Hovdhaugen, 2022). Vi kan derfor si lite om hvor det er sannsynlig at de hadde bodd dersom de hadde studert et annet sted, gitt studiepreferansene deres.

En annen svakhet ved kunnskapsgrunlaget danna av slike kandidatundersøkelser er at de ofte gjennomføres kort tid etter at studiene er avsluttet, da formålet ofte er å undersøke kandidatenes overgang til arbeidsmarkedet. Bosted etter studiene måles derfor 6-12 måneder etter avlagt grad, et måletidspunkt som kan gi et overdrevet bilde av hvor vanlig det er å bli boende samme sted som en studerte. Det kan for eksempel tenkes at det er tregheter og friksjoner i arbeidsmarkedet som gjør at kandidatene ikke umiddelbart går ut i en relevant jobb, men at dette tar noe tid, og at de blir værende på sitt nåværende bosted mens denne prosessen pågår. Kanskje særlig kan dette være tilfellet for masterkandidater, som typisk søker jobber der rekrutteringsprosessen kan være omfattende. Vi vet fortsatt lite om bosettingsmønstrene til kandidatene dersom vi ser over et lengre tidsrom etter studiene. Av de få eksisterende studiene finner Moafi (2022) at 51 prosent er bosatt i hjemfylket fem år etter endt utdanning, men deres analyse er begrenset til kandidater som fullførte en velferdsutdanning (barnehagelærer-, lærer-, sykepleier-, sosialarbeider-, psykologi- og medisinstudium) i 2014/15. I en lignende studie finner Stambøl (2013) at den «regionale tilpasningen» av studentmassen i hovedsak foregår under eller like etter studiene.

I dette notatet presenterer vi resultater fra en analyse der vi forsøker å bøte på disse to svakhetene i det eksisterende kunnskapsgrunlaget. Til forskjell fra andre studier av bosted etter studiene gir våre analyser en mulighet for kausal tolkning. Vi benytter oss av et såkalt kvasiexperimentelt forskningsdesign, der studentene utsettes for tilfeldig (eksogen) variasjon i studiested, og måler sannsynligheten for å observere dem boende i studieregionen etter studiene. Spesifikt benytter vi oss av data fra Samordna opptak til å identifisere studenter som var akkurat på

marginen til å komme inn på sitt foretrukne studieprogram, der andrevalget var et annet studiested enn førstevalget. Gitt en antagelse om at det er tilnærmet tilfeldig hvem som kom akkurat over og akkurat under poenggrensen for inntak på et gitt studium kan vi sammenligne bosted etter studiene for to studenter der begge ønsket å studere samme sted, men den ene endte opp med å måtte studere et annet sted fordi de akkurat ikke kom inn. Fordelen med et slikt design er at vi kan sammenligne individer med samme studiepreferanser og akademiske forutsetninger, og dermed holde disse fast, men med ulikt bosted under studiene. Dette innebærer at vi sammenligner personer som i utgangspunktet skal være like på alle andre faktorer enn hvor de studerer. Vi kan dermed tolke bosted under studiene som mer tilfeldig bestemt, og måle sannsynligheten for at disse blir boende der eller i hjemregionen etter avlagt grad. Vi kan tolke resultatene av analysen som et uttrykk for i hvilken grad studiestedet «fanger» studentene.

Det er vanlig å bosette seg der du ønsket å studere – særlig hvis et studietilbud i hjemregionen var førstevalget

Vi begynner analysen med en deskriptiv beskrivelse av bosettingsmønstrene etter studiene. Vi tar i det følgende utgangspunkt i *pendlerregionene* studentene er bosatt i, ettersom det å avgrense analysen til kommuner kan bli for restriktivt med tanke på at det reelle bosettings- og arbeidsmarkedet mange steder vil bestå av flere kommuner (for mer informasjon om hvordan disse regionene er definert, se egen faktaboks). Bosted er definert etter hvor studenten er folketregistrert per 01.01 hvert kalenderår. Vi avgrenser perioden vi studerer til 1-10 år etter det året vi observerer dem i høyere utdanning for siste gang.

I Tabell 1 viser vi andelen av alle som søkte høyere utdanning for første gang i perioden 2009 – 2016 som bodde i henholdsvis regionen der utdanningsinstitusjonen de hadde som førsteprioritet i søknaden ligger (for enkelthets skyld kalt «førstevalgsregionen» heretter) og hjemregionen, definert som regionen de bodde i da de søkte høyere utdanning, ett til ti år etter studiene. Vi omtaler en søker som hadde en institusjon i pendlerregionen de var bosatt i på søketidspunktet på førsteprioritet i søknaden som en «hjemmesøker». Dette gjelder omtrent 20 prosent av søkermassen i det aktuelle tidsrommet.¹ I motsetning til tidligere studier tar vi ikke utgangspunkt i hvor søkerne har studert, men hvor de ønsket å studere, basert på førstevalget i søknaden.

De to første kolonnene i tabellen viser andelen som bor i førstevalgsregionen for henholdsvis hjemmesøkere og ikke hjemmesøkere (merk at vi i denne tabellen ikke skiller mellom studenter som fikk og ikke fikk tilbud om førstevalgsstudiet). Andelen som er bosatt i førstevalgsregionen etter studiene stiger med antall år som er gått siden utdanningen ble avsluttet. Blant dem som hadde en førstevalgsregion som ikke var hjemregionen stiger andelen fra 23 prosent ett år etter studiene, til 30 prosent etter 10 år. Blant hjemmesøkerne er andelen som bor i førstevalgsregionen, som i deres tilfelle tilsvarer hjemregionen, svært høy, over 80 prosent, i hele perioden. Dette mønsteret kan være et uttrykk for at denne gruppen har en sterk bostedspreferanse for hjemregionen, og at svært mange velger å bosette seg der uavhengig av hvor de studert. Også blant dem som hadde en institusjon i en annen region enn hjemregionen som sitt førstevalg er andelen som likevel bor i hjemregionen etter studiene nær 50 prosent ett år etter avsluttede studier. I denne gruppen faller imidlertid andelen med 10 prosentpoeng over perioden. Likevel er det vanligere å være bosatt i hjemregionen enn førstevalgsregionen også for denne gruppen.

Overordnet ser vi dermed at andelen som velger å bosette seg i førstevalgsregionen øker med tiden som går etter studiene. De deskriptive mønstrene tyder derfor på at førstevalget av studieprogram og institusjon for mange også reflekterer bostedspreferanser. For en del av disse vil det være rimelig å anta at bosted etter studiene ikke ville blitt påvirket av hvor de studerte. Det kan for eksempel tenkes at en del søkere, særlig blant hjemmesøkerne, tar utgangspunkt i ønsket bosted, og bare søker studietilbud lokalisert nær dette stedet. Det vil være lite sannsynlig at politiske vedtak om plassering og desentralisering av studietilbud ville hatt store konsekvenser for bosettingsmønsteret til denne gruppen. Søkere som i større grad styres av studiepreferanser kan være mer tilbøyelig for ytre påvirkning når det kommer til bosettingsvalg. Det er denne gruppen vi ser nærmere på i den følgende kvasiexperimentelle analysen av «marginale» studenter.

Tabell 1- Mønstre i studentenes bosetting etter studiene.

Antall år etter studiene	Bosatt i førstevalgsregionen		Bosatt i hjemregionen
	Hjemmesøker	Ikke hjemmesøker	Ikke hjemmesøker
1 år N = 75 166	82,8	23,6	47,8
2 år N = 59 285	80,6	24,6	43,1
3 år N = 45 371	80,4	24,7	42,5
4 år N = 33 427	80,9	25,0	41,6
5 år N = 23 627	81,4	25,2	41,4
10 år N = 1 740	86,4	30,3	37,5

SSBs pendlerregioner

Pendlerregionene er bestått av 85 stabile statistiske enheter utviklet av SSB. Disse regionene deler Norge inn i geografiske områder som omfatter et enhetlig, regionalt handelsområde, og skal tilsvare nivå 4 i EUs standard for regional inndeling (NUTS). Flere byer og kommuner kan derfor inngå i samme pendlerregion, men regionen kan ikke overskride fylkesgrensene. Det vil for eksempel si at Oslo som pendlerregion omfatter kun Oslo kommune.

En pendlerregion defineres av at det for eksempel forekommer mye pendling mellom kommunene som inngår i regionen. Den spesifikke inndelingen kalles Standard for økonomiske regioner, ettersom definisjonen tar utgangspunkt i områdets økonomiske forhold. Til vårt formål velger vi å omtale dem som pendlerregioner, for å lette tolkningen av resultatene. Dokumentasjon av hvordan regionene er utarbeidet kan leses i SSBs notat: [Standard for økonomiske regioner](#).

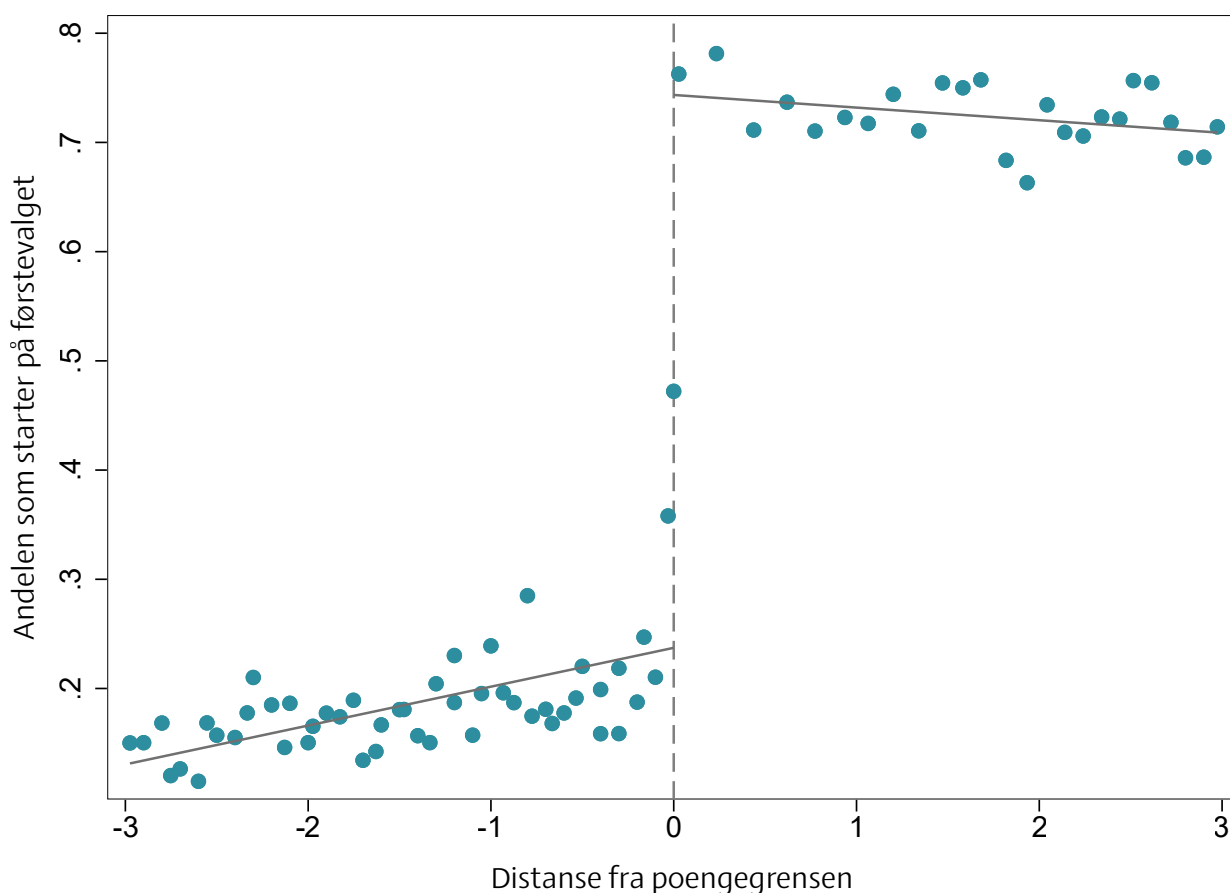
Empirisk strategi

Foreløpig har vi foretatt rene deskriptive analyser. For å identifisere den kausale effekten av studiested på senere bosted tar vi igjen utgangspunkt i alle personer som søkte høyere utdanning i Norge for første gang mellom 2009 og 2016. Vi begrenser derimot analysene til marginale søkere, altså søkere som akkurat kom inn eller akkurat ikke kom inn på førstevalget sitt. Dermed må vi for hver søker observere både skolepoeng og poenggrensen på førstevalget. Sistnevnte er ikke tilgjengelig i våre data, men vi kan imidlertid indirekte observere grensen som er brukt ved å se på antall skolepoeng for den siste personen som fikk tilbud på hvert studieprogram.

Å begrense analysene til marginale søkere fører til enkelte restriksjoner på hvilke studier og hvilke studenter som blir inkludert i analysene. For det første, utgår studier med fritt opptak fra analysen siden det ikke er noen marginale søkere på disse studiene. For det andre, beholder vi kun de søkerne som ligger innenfor tre poeng over eller under poenggrensen til hvert studieprogram. Søkere med større avstand anses ikke som marginale søkere.

I tillegg til at søkerne er marginale så krever vi at de har studier i forskjellige pendlerregioner på henholdsvis førstevalget og andrevalget. Dette gjør at det kontrafaktiske (alternative) utfallet for søkere som begynner på førstevalget er en annen region. Dette innebærer at de som får tilbud, marginalt «dultes» til å studere i regionen de har på førstevalget, mens de som ikke får tilbud marginalt dultes til å studere i en annen region. Når vi da sammenligner personer som hadde den samme regionen på første- og andrevalget, men forskjellig tilbudsstatus så kan vi finne effekten (f. eks på bosted tre år etter endt utdanning) av å faktisk få studieplass i den byen.²

I Figur 1 viser vi andelen som starter på førstevalget for 75 ulike grupper av søkere med omtrentlig tilsvarende avstand til poenggrensen. De på venstre side av den stiplede linjen (poenggrensen) får ikke tilbud om studieplass i førsteopptaket, mens de på høyre side av den stiplede linjen får tilbud om studieplass. Som forventet, og ønsket, er det derfor en kraftig økning (diskontinuitet) ved poenggrensen.

Figur 1 - Andelen som starter på førstevalget sitt

Det er imidlertid to ting det er verdt å merke seg her. For det første er det rundt 20-30 prosent av dem som får tilbud om studieplass på førstevalget som ikke begynner på studiet de søkte det året. Det kan være at disse etter å ha søkt bestemmer seg for å ta et friår eller gjennomføre vernepliktstjeneste. For det andre er det rundt 20 prosent av dem som er under poenggrensen i hovedopptaket som allikevel begynner på førstevalget. Det er sannsynlig at disse har valgt å stå på venteliste og fått tilbud etter at de som opprinnelig fikk tilbud takket nei.³ Dette kan forklare hvorfor det er en positiv helning på regresjonslinjen til venstre for grensen: de med høyest skolepoeng er de første som får tilbud.

Det viktige for analysene våre er at tilbud om studieplass i hovedopptaket kraftig øker sannsynligheten for å begynne på førstevalget. Det at tilbud i mange tilfeller ikke resulterer i studiestart (og vice versa) har betydning for hvilken empirisk metode vi kan benytte. En «fuzzy» regresjonsdiskontinuitets-analyse tar først hensyn til hvor mye et tilbud øker sannsynligheten for å starte på studiet og deretter hvor mye denne økte sannsynligheten påvirker utfallet, altså bosted X antall år etter endt utdanning. Formelt sett tilsvarer dette en instrumentvariabel-analyse med tilbud/ikke-tilbud som instrument, startet/ikke-startet som instrumentert variabel og bosted etter endt utdanning som utfall.

For at våre estimater skal kunne tolkes som den kausale effekten av studiested på fremtidig bosted så er det en rekke antakelser som må være oppfylt. For det første må vi anta at sannsynligheten for å bosette seg i førstevalgsregionen er den samme for de som får tilbud og de som ikke gjør det før tilbudet blir gitt. Vi tar flere grep for å rettfærdiggjøre denne antakelsen. For det andre holder vi kommunen til førstevalget konstant når vi estimerer, slik at vi kun sammenligner personer som har den samme kommunen på førstevalget. Man kunne imidlertid også tenke seg at sannsynligheten for at man bosetter seg i, for eksempel, Oslo etter endte studier avhenger av hva man har på andreplass. Ta for eksempel en søker som har medisin i Oslo og Trondheim på henholdsvis første og andre plass. Hvis vi sammenligner hen med en person som har medisin i Oslo på førsteplass og jus i Oslo på andreplass kan vi neppe uten videre anta at disse har samme tilbøyelighet til å bo i Oslo etter endt utdanning. Den første studenten viser gjennom sine valg en preferanse for å studere medisin, mens den andre studenten viser en preferanse for å bo i Oslo. Derfor holder vi i hovedspesifikasjonen vår både første og andrevalget konstant, slik at vi kun sammenligner personer som

har de samme regionene på både første og andre plass på prioriteringslisten.

Hovedantakelsen som analysen bygger på er at personer like over og like under poenggrensen i utgangspunktet (før opptaket) har samme tilbøyelighet til å bosette seg i regionen som begge har på førstevalget etter endte studier. Vi kan ikke teste dette direkte, men vi kan gjøre balansetester for å se om søkere over og under poenggrensa har ellers like observerbare kjennetegn. For eksempel kan vi undersøke om andelen som søker i hjemregionen, sosial bakgrunn, karakterer og studieretning er forskjellig på tvers av tilbudsstatus. Dersom det faktisk er betydelige forskjeller så vil det gjøre hovedantakelsen vår tvilsom.

Tabell 2 gir en beskrivelse av utvalget ved gjennomsnittsverdier av relevante variabler. Tabellen er inn delt etter tilbudsstatus, slik at vi kan se hvor like de to gruppene er etter de utvalgte variablene. Vi ser at det stort sett er ganske balansert på tvers av tilbudsstatus, selv om det er noen små forskjeller. Gruppen som har fått tilbud er noe eldre, er litt oftere kvinner og er i større grad hjemmesøkere. Forskjellene i kvinneandel og alder er relativt små, mens forskjellen i andel hjemmesøkere er betydelig. Vi har ingen fullgod forklaring på hvorfor denne forskjellen oppstår, men vi gjør flere avgrensinger basert på søkeatferd (for eksempel at vi betinger på ulike byer på første- og annenvalg på prioriteringslisten) som gjør at det kan oppstå utilsiktede sammenhenger i dataen. Mer bekymringsfullt hadde det vært dersom foreldrenes utdanningsnivå eller minoritetsbakgrunnen (som bestemmes lenge før søkeatferden) var forskjellig på tvers av tilbudsstatus. Her er imidlertid alt veldig balansert, så vi konkluderer med at tilbudsstatus er relativt tilfeldig allokert. Fordelingen av fagfelt er relativt jevn på tvers av tilbudsstatus, og spesielt på de tre største fagfeltene som til sammen utgjør rundt 80 prosent av utvalget. Det er imidlertid også noen forskjeller. Blant annet er andelen som har søkt økonomiske og administrative fag er lavere i tilbudsgruppen, mens lærerutdanninger og humanistiske/estetiske fag er høyere.

Viktigheten av disse estimatene for politikkformål avhenger av i hvilken grad de gjelder for andre deler av befolkningen enn det begrensede utvalget vi har brukt i analysene. Metoden må med andre ord ha ekstern validitet. Vi bruker en veldig liten andel av søkermassen i estimeringen, først og fremst fordi vi krever at søkerne er i nærheten av poenggrensen på et studieprogram med begrenset opptak. Vi anser ikke dette i seg selv som en spesielt stor trussel mot ekstern validitet, siden nærhet til poenggrense er noe som vil variere på tvers av alle bakgrunnsvariabler. Vi begren-

Tabell 2- Beskrivelse av utvalg og populasjon

Variabel	Ikke tilbud		Tilbud		Populasjon	
	Gj.snitt	Std.avvik	Gj.snitt	Std.avvik	Gj.snitt	Std.avvik
Andel kvinner	0.628	(0.484)	0.648	(0.478)	0.627	(0.483)
Alder (søketidspunkt)	19.54	(0.709)	19.75	(0.755)	19.57	(0.705)
Foreldre med HU	0.619	(0.486)	0.607	(0.489)	0.620	(0.485)
Skolepoeng	42.94	(6.602)	42.33	(6.874)	44.53	(8.480)
Minoritetsbakgrunn	0.186	(0.389)	0.185	(0.388)	0.184	(0.388)
Hjemmesøker	0.150	(0.357)	0.208	(0.406)	0.208	(0.406)
Fagfelt						
Humanistiske og estetiske fag	0.021	(0.143)	0.048	(0.215)	0.102	(0.303)
Lærerutdanninger	0.029	(0.168)	0.056	(0.230)	0.101	(0.302)
Samfunnsfag og juridiske fag	0.293	(0.455)	0.234	(0.425)	0.258	(0.438)
Økonomiske og administrative fag	0.119	(0.323)	0.091	(0.287)	0.104	(0.306)
Naturvitenskapelige fag håndverksfag og tekniske fag	0.129	(0.336)	0.139	(0.346)	0.175	(0.380)
Helse-, sosial- og idrettsfag	0.401	(0.490)	0.415	(0.493)	0.244	(0.430)
Primærnæringsfag	0.005	(0.073)	0.006	(0.079)	0.075	(0.086)
Samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag	0.002	(0.043)	0.008	(0.009)	0.049	(0.070)
	N=4 138 (76.36 %)		N=1 281 (23.64 %)		N=164 223	

Note: Tabellen viser gjennomsnitt og standardavvik for et utvalg av variabler. Kolonne 1 og 2 viser tall for utvalget, delt opp etter tilbudsstatus. Kolonne 3 viser tall for hele populasjonen, altså alle førstegangssøkere i de relevante årene. Minoritetsbakgrunn er her definert som at personen ikke er født i Norge av to norske foreldre. Skolepoeng er gjennomsnittlig skolepoeng i hver gruppe for hele utvalget. Foreldre med høyere utdanning er lik 1 hvis minst en av foreldrene har gjennomført en grad i høyere utdanning.

ser imidlertid utvalget ytterligere ved å kreve at søkerne har forskjellige byer på første og andrevalg. Det er mulig å se for seg at denne gruppen har forskjellige karakteristikk enn de som søker samme by på første og andre prioritet, og ikke minst at de gjør forskjellige bostedsvalg etter endt studie. Hvis denne gruppen påvirkes annerledes av studiested så vil våre estimater kun gjelde for de som har forskjellige byer på første og andrevalg, og de totale effektene på samfunnsnivå vil måtte skaleres med de relative befolkningsstørrelsene. Vi kan igjen ikke undersøke dette direkte, men ved å sammenligne kolonne 1 og 2 med kolonne 3 i Tabell 2 så kan vi se om utvalget speiler populasjonen som helhet (altså alle søkere til høyere utdanning i årene vi undersøker). De største utslagene er på skolepoeng og hjemmesøker som begge ligger noe lavere i utvalget enn i populasjonen. Ellers er det bare små forskjeller mellom utvalget og populasjonen.

Det er også noen forskjeller på fagfelt. Helse- og sosialfag er mest overrepresentert i utvalget vårt, mens spesielt humanistiske og estetiske fag og lærerutdanninger er underrepresentert. Disse forskjellene på tvers av fagfelt oppstår sannsynligvis på grunn av graden av selektivitet i opptaket. Studier med mange som kniver om plassene - for eksempel medisin - vil i større grad være representert i utvalget vårt fordi det er flere i nærheten av poenggrensen, mens for eksempel lærerutdanningene som er mer åpne vil bidra med færre søkere som vi kan bruke i analysen. Bortsett fra disse forskjellene så ser vi at utvalget i analysen vår jevnt over reflekterer populasjonen som helhet ganske godt, og at utvalget av søkere nær poenggrensen ikke skiller seg ut på andre mer grunnleggende bakgrunnsvariabler.

Studentenes bosetting påvirkes av studiested – men forskjellene viskes ut over tid

I Figur 2 tar vi utgangspunkt i samme utvalg som i Figur 1, det vil si søkere som søkte et studium der minst én søker ikke fikk tilbud, og der alle søkerne hadde institusjoner i forskjellige pendlerregioner på første og andrevalg i søknaden. Dermed har vi et utvalg der inntaksgrensen har reell påvirkning på hvor søkeren ender opp med å studere. I figuren er utvalget delt inn i 75 grupper og viser andelen i hver av disse gruppene som bor i førstevalgsregionen 1 år etter studiene. Dermed kan vi deskriptivt sammenligne bosettingsmønsteret etter studiene relativt til poenggrensen.

Vi ser at det er en klar diskontinuitet i sannsynligheten for å bo i førstevalgsregionen ved inntaksgrensen til studieprogrammet søkeren hadde på første plass. I det vi akkurat krysser poenggrensen ser vi at andelen som bor i førstevalgsregionen øker med omtrent 15 prosentpoeng, fra rundt 20 prosent til nærmere 35 prosent. Denne forskjellen i andeler antyder en betydelig effekt av å bli «dultet» fra det ene studiestedet til det andre på hvor du er bosatt etter studiene.

I denne deskriptive figuren tas det imidlertid ikke hensyn til det «fuzzy» mønsteret i sannsynligheten for å starte på førstevalgsstudiet, som ble illustrert i Figur 1. Den gir også bare et øyeblikksbilde like etter studiene. I tabell 3 presenterer vi derfor resultater fra en mer formell regresjonsanalyse der vi instrumenterer sannsynligheten for å starte på førstevalgsstudiet med distansen til poenggrensen. Vi kontrollerer også for søkerens karaktersnitt fra videregående, søkeår, alle kombinasjoner av førstevalg og andrevalg når det gjelder studieregioner, og fagfelt for studieprogrammet. Som før betinger vi utvalget på at minst én søker må ha fått avslag, og at søkerne har ulike stu-

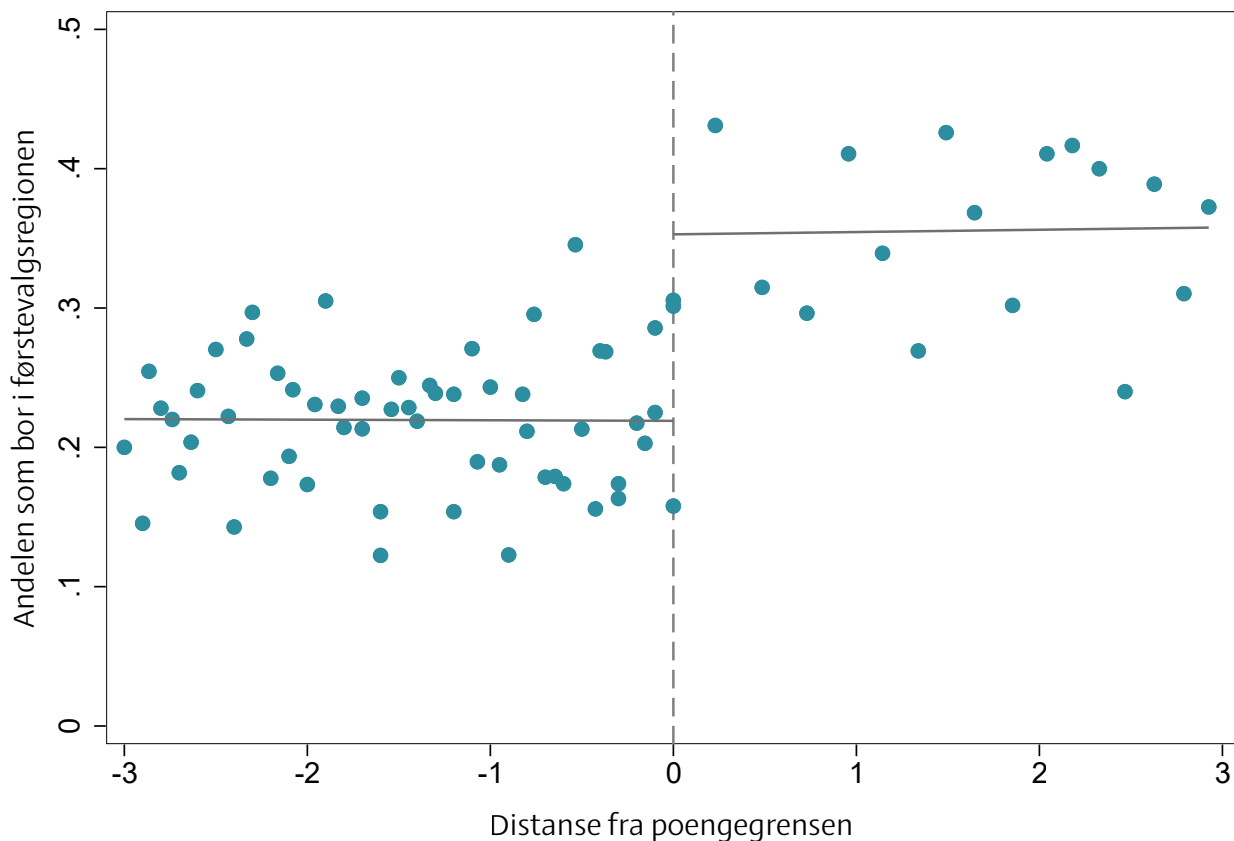
dieregioner på første og andrevalg i søknaden. Ved å gjøre disse utvalgsbegrensningen sikrer vi at vi bare sammenligner marginale søkere innad i grupper som uttrykker like preferanser for bosted og studieretning i søknaden, men der de like under poenggrensen må studere et annet sted enn førstevalgsregionen. Hvor sammenlignbare disse gruppene er avhenger også av hvilket spenn rundt poenggrensen vi baserer analysen på. Her vil det være en avveining mellom å bare bruke søkere veldig nær poenggrensen, som sannsynligvis er veldig sammenlignbare, eller å ta med søkere fra et større spenn, noe som vil gi oss flere observasjoner og større presisjon i estimatene. I regresjonsanalysene benytter vi oss her av et spenn på +/- 2 poeng, i et forsøk på å ta hensyn til begge disse faktorene. Det substansielle i resultatene er imidlertid ikke annerledes hvis vi benytter oss av 1 eller 3-poengs margin (disse analysene er ikke inkludert i notatet).

Tabellen viser en klar og statistisk signifikant effekt av å komme inn på førstevalget på sannsynlighet for å bo i førstevalgsregionen i de første årene etter studiene. I perioden 1–3 år etter studiene estimerer vi at tilbud om plass på førstevalget (instrumentert) øker sannsynligheten for å bo i førstevalgsregionen med rundt 15 prosentpoeng. Dette er da sammenlignet med andre søkere som ønsket å studere det samme på det samme studiestedet, men akkurat ikke kom inn. Når vi øker til 4 og 5 år etter studiene ser vi imidlertid at den estimerte effekten av å være marginalt over poenggrensen avtar og forsvinner. Sagt på en annen måte vil det si at bosettingsmønsteret mellom de marginalt over og de marginalt under grensen konvergerer, for eksempel ved at de som fikk studie plass i andrevalgsregionen flytter til førstevalgsregionen etter noe tid. Et slikt mønster er derfor konsistent med de deskriptive tallene presentert i tabell 1.

Tabell 3 – Resultater fra regresjonsdiskontinuiteten

Antall år etter studier:	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
Utfall: Bo i førstevalgsregionen	0.172***	0.158***	0.146***	0.078	-0.003
Tilbud om førstevalget	(0.050)	(0.057)	(0.059)	(0.082)	(0.129)
Observasjoner	2 795	2 099	1 527	1 082	748

Note: Tabellen viser regresjonskoeffisienten og standardfeilene fra en analyse basert på regresjonsdiskontinuitetsdesignet. Utfallet er andel som bor i pendlerregionen der institusjonen som var førsteprioritet i søknaden ligger 1–5 år etter de avsluttede studiene. Hver kolonne viser resultatene fra en separat regresjon. Utvalget er begrenset til personer som søkte et studium der minst én søker ikke fikk tilbud om plass og der første- og andrevalget i søknaden var institusjoner lokalisert i ulike pendlerregioner. Spennet rundt poenggrensen er satt til +/- 2 poeng. Vi kontrollerer også for antall skolepoeng, søkeår, type studium søkeren hadde på første plass i søknaden, og indikatorer for alle mulige kombinasjoner av studiesteder på første og andrevalg.. Standardfeilene er robuste og korrigeret for potensiell korrelasjon mellom søkere fra samme pendlerregion. * p<0.1 ** p<0.05 *** p<0.01.

Figur 2 – Nærhet til inntaksgrensen og bosetting ett år etter studiene

Note: Figuren viser gjennomsnittlig andel som bor i pendlerregionen der institusjonen som var førsteprioritet i søknaden ligger, relativt til hvor nær studenten var til inntaksgrensen for det aktuelle studieprogrammet. Utvalget er begrenset til personer som søkte et studium der minst én søker ikke fikk tilbud om plass og der første- og andrevalget i søknaden var institusjoner lokalisert i ulike pendlerregioner. Den svarte linjen representerer separate regresjonslinjer for hver side av poenggrensen.

I tabell 4 presenterer vi resultater fra en lignende analyse der utfallet er hvorvidt søkeren bor i hjemregionen etter endte studier. Her har vi også inkludert en indikator for hvorvidt søkeren hadde en institusjon i hjemregionen som førstevalg (hjemmesøker) og et interaksjonsledd mellom det å være hjemmesøker og det å få tilbud om førstevalget.

Resultatene kan tolkes som følger: I den første raden (tilbud om førstevalget) viser estimatene at det er ingen forskjell i sannsynligheten for å bo i hjemregionen etter hvorvidt du fikk tilbud for dem som ikke hadde hjemregionen som førstevalg. Det vil si at det å komme inn på førstevalget, når førstevalget ikke ligger i hjemregionen, ikke har noen effekt på sannsynligheten for å bo i hjemregionen etter studiene. Dette skulle vi heller ikke forvente, og resultatene i denne raden kan beskrives som intuitivt rimelige. I rad to (hjemmesøker) viser estimatene forskjellen i sannsynligheten for å bo i hjemregionen for dem som er hjem-

mesøkere (det vil si, hadde hjemregionen som førstevalg) relativt til dem som ikke er det. Kanskje ikke så overraskende finner vi en klar og statistisk signifikant forskjell mellom disse to gruppene; hjemmesøkerne har en 15-prosentpoeng høyere andel som bor i hjemregionen like etter studiene, og denne andelen er stigende for de senere årene.

I den siste raden viser vi estimater for dem som både er hjemmesøker og fikk tilbud om førstevalget relativt til de andre hjemmesøkerne. Det vil si, de marginale hjemmesøkerne som akkurat kom inn på sitt foretrukne studium. Her ser vi at effekten på denne gruppens sannsynlighet for å bo i hjemregionen er betydelig, med estimater som indikerer 20-30 prosentpoeng høyere sannsynlighet enn andre hjemmesøkerne. På den andre siden ser vi en lignende trend som i tabell 3: effektestimaterne avtar over tid. Sett under ett viser estimatene i rad to og tre at sannsynligheten for å bo i hjemregionen blant hjemmesøkerne

Tabell 4 – Resultater for bosetting i hjemregionen

Antall år etter studier:	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
Utfall: Bo i hjemregionen Tilbud om førstevalget	0.017 (0.060)	-0.044 (0.064)	-0.034 (0.084)	-0.001 (0.082)	-0.051 (0.1)
Hjemmesøker	0.146** (0.068)	0.131 (0.080)	0.126*** (0.078)	0.199** (0.079)	0.244*** (0.087)
Hjemmesøker X tilbud om førstevalget	0.218*** (0.119)	0.273*** (0.143)	0.270* (0.160)	0.130 (0.175)	0.088 (0.266)
Observasjoner	2 795	2 099	1 527	1 082	748

Note: Tabellen viser regresjonskoeffisienten og standardfeilene fra en analyse basert på regresjonsdiskontinuitetsdesignet. Utfallet er andel som bor i pendlerregionen de var bosatt i på søketidspunktet 1 – 5 år etter de avsluttet studiene. Hver kolonne viser resultatene fra en separat regresjon. Utvalget er begrenset til personer som søkte et studium der minst én søker ikke fikk tilbud om plass og der første- og andrevalget i søknaden var institusjoner lokalisert i ulike pendlerregioner. Spennet i rundt poenggrensen er satt til +/- 2 poeng. Vi kontrollerer også for antall skolepoeng, søkeår, type studium søkeren hadde på førsteplass i søknaden, og indikatorer for alle mulige kombinasjoner av studiesteder på første og andrevalg. Standardfeilene er robuste og korrigert for potensiell korrelasjon mellom søkere fra samme pendlerregion. * p<0.1 ** p<0.05 *** p<0.01.

konvergerer over tid. Det vil si at effekten av å dultes bort fra hjemregionen, for dem marginalt under poenggrensen, er mindre over tid, da flertallet av hjemmesøkerne er bosatt i hjemregionen etter litt tid, uavhengig av om de kom inn på førstevalget eller ikke. Forskjellen i bosettingsmønstrene mellom hjemmesøkere som fikk tilbud og hjemmesøker som ikke fikk viskes dermed i stor grad ut.

Diskusjon

I *Distriktsdemografimeldingen* (NOU 2020:15 s. 147) fremsettes det at «utdanning og utdanningssystemet er en viktig drivkraft for sentralisering av befolkningen». Underbyggende for denne påstanden vises det til at det kan være en høy terskel for å flytte fra den regionen en har etablert seg i under studiene.

Vår analyse viser imidlertid at en stor andel av studentene er mer mobile i årene etter studiene enn det kanskje har blitt antatt tidligere. Selv om studenter «dultes» fra et studiested til en annen av inntaksgrensene ser vi trender i bosettingen som antyder at en vesentlig andel ender opp med å flytte til førstevalgsregionen likevel. Vi tolker dette som et uttrykk for at førstevalget av institusjon for mange i betydelig grad reflekterer deres bostedspreferanser, ikke bare faglige interesser. Det er usikkert i hvilken grad strategisk plassering av utdanningsinstitusjoner hadde vært nok til å overvinne disse preferansene, på annet enn kort sikt, og dermed motvirke sentraliserende flyttemønstre i befolkningen.

Vi ser videre at slike bostedspreferanser virker å være særlig avgjørende for dem som velger å søke et studieprogram i sin hjemregion. For denne gruppen

bosetter det store flertallet seg i hjemregionen etter hvert uavhengig av hvorvidt de kom inn på førstevalget. 10 år etter studiene finner vi at hele 86 prosent av hjemmesøkerne er bosatt i hjemregionen. Særlig interessant er det at vi ser disse tendensene også blant de marginale hjemmesøkerne, der det å komme like over poenggrensen ville bety å få muligheten til å studere i hjemregionen, og det å havne like under ville bety å studere i en annen region. Vi finner at det å søke et studieprogram i hjemregionen er en mye sterkere prediktor for å bo der enn det å få et tilbud om dette studieprogrammet. Altså at ønsket om å studere nært hjemmet sier mer om hvorvidt personen bosatt der etter studiene enn hvor personen faktisk studerer.

Sammenhengen mellom utdanning, studievalg, og bosetting er resultatet av en kompleks prosess der mange valg tas samtidig. For å kunne identifisere en kausal effekt av studiested på påfølgende bosted gjør vi derfor en rekke metodiske grep som bidrar til høy intern validitet. Disse metodegrepene gjør oss i stand til å sammenligne søkere som har uttrykt samme preferanser for studieprogram og studiested, men der det oppstår nærmest tilfeldig variasjon i hvem som studerer hvor. Dette går imidlertid på bekostning av den eksterne validiteten til resultatene – det vil si i hvilken grad våre estimater er generaliserbare til andre grupper med studenter. Vi presiserer derfor at regresjonsestimater gir en lokal effekt for et utvalg av studenter som lå nær poenggrensen til inntak. Vi kan derfor ikke uten videre anta at søkere som lå lenger unna poenggrensen, for eksempel langt over, har samme bosettingsmønster som de marginale søkerne. Ei heller kan vi generalisere funnene til de søkerne som søker på studier uten poenggrenser.

Funnene er basert på de som hadde ulike regioner på første- og andrevalg. Dette innebærer at disse søkerne allerede viser tendenser til å være mobile i sine bostedspreferanser. Vi kan ikke uten videre anta at funnene er generaliserbare til de som ikke har institusjoner i to ulike regioner på første- og andrevalg. Om trent 75 prosent av søkermassen i årene 2009-2016 har enten samme region på første og andrevalg, eller har bare oppgitt ett ønske på søknaden. Disse kan antas å ha sterkere preferanser for bosted enn de vi utnyttet i våre analyser. Hva det innebærer for betydningen av studiested for senere bosetting kan vi kun gjette på.

Til tross for at analyseutvalget er en selektert gruppe som kanskje skiller seg fra resten av søkermassen gir analysen resultater som i stor grad er konsistente

med de deskriptive mønstrene vi ser i søkermassen som helhet (presentert i tabell 1), selv om vi erkjenner at våre resultater må tolkes innenfor rammen av vår spesifikke metodiske tilnærming. Dette åpner opp for ytterligere forskning og refleksjon rundt hvordan utdanningsvalg påvirker befolkningsfordelingen, og hva som i realiteten styrer studentenes bosettingsbeslutninger etter studiene. Vår analyse tyder på at bostedspreferanser er viktig for å forstå hva og hvor studenter ønsker å studere, men vi kan ikke belyse hva disse preferansene bygger på innenfor rammene av denne studien. Våre funn tyder imidlertid på at bekymringene for at studenter ikke er mobile når de først har flyttet et sted for å studere virker til dels å være ubegrunnet på lengre sikt.

Om studien

Analysene i dette notatet er utført i forbindelse med prosjektet Bosted, utdanningsvalg og arbeid, som inngår i en større rammeavtale NIFU har inngått med Kunnskapsdepartementet. Prosjektene i rammeavtalen skal blant annet fremskaffe ny kunnskap om betydningen av lokaliseringen av studiesteder, herunder fleksible og desentraliserte studietilbud, for rekrutteringen til høyere utdanning i alle deler av landet. Prosjektet tar for seg sammenhengene mellom bosted og utdanningsvalg, og mellom studiested og arbeidssted.

Til analysene i notatet har vi brukt data fra Felles studentsystem (FS) som er et felles informasjonssystem som samler student- og studiedata fra de fleste universiteter og høyskoler i Norge. Dataene forvaltes av kunnskapssektorens tjenesteleverandør, Sikt, på vegne av utdanningsinstitusjonene, og kan leveres ut til en tredjepart i forskningsøyemed etter skriftlig godkjenning fra institusjonene. Til dette notatet har vi brukt et datasett bestående av informasjon fra 21 institusjoner. Sentralt i analysen står data fra Samordna Opptak om studentenes studiepreferanser. Disse dataene er koblet med øvrige registerdata fra SSB, som gjør at vi kan følge studentene også etter studiene, for eksempel for å finne ut hvor de er bosatt. Vi har i notatet avgrenset analysene til å gjelde dem som søkte høyere utdanning for første gang i årene 2009-2016. For å lette analysene og fremstillingen tar vi kun utgangspunkt i den første søknaden til hver søker. Vi understreker imidlertid at dette inkluderer både dem som kvalifiserer til primærkvoten og dem som kvalifiserer til ordinær kvote.

Mer informasjon er tilgjengelig på [prosjektets hjemmeside](#).

Sluttnoter

1. Det er selvsagt tilfelle at noen søkere ikke har et studiested i sin pendlerregion å søke seg til, og dermed ikke kan være en «hjemmesøker». Fidjeland m.fl. (2023) viser imidlertid at rundt 4 av 5 av alle søkere som kvalifiserer til primærkvoten har et studiested i sin pendlerregion.
2. Dette forskningsdesignet er i stor grad inspirert av designet brukt av Kirkebøen m.fl. (2016), som benyttet samme type data.
3. I våre data ser vi kun den første avgjørelsen, samt om søkeren faktisk har begynt eller ikke. Hva som blir resultatet av ventelistene, kan vi ikke se direkte.

Referanser

- Fidjeland, A. og Hovdhaugen, E. (2022). Studenters motiver for valg av studiested. [NIFU arbeidsnotat 2022-5](#).
- Fidjeland, A., Knutsen, T. & M. Stubhaug (2023). Betydningen av bosted for utdanningsvalg. [NIFU Innsikt 2023-06](#).
- Kirkebøen, L. J., Leuven, E., & M. Mogstad (2016). Field of study, earnings, and self-selection. *The Quarterly Journal of Economics*, 131(3), 1057-1111.
- Moafi, H. (2022). Bosetting etter endt utdanning: En kartlegging av bosettingsmønster etter endt barnehagelærer-, lærer-, sykepleier-, sosialarbeider-, psykologi- og medisinutdanning. SSB Rapport 2022/09.
- NOU 2020:15 (2020). Det handler om Norge – Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene (Distriktsdemografiutvalget). Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- SSB. (1999). Standard for økonomiske regioner: Etablering av publiseringsnivå mellom fylke og kommune. Statistisk Sentralbyrå Rapport 99/6.
- Stambøl, L. S. (2013). Studentvandring: Rekruttering til studier og tilførsel av nye høyt utdannede i et geografisk perspektiv. SSB Rapport 2013/06.

NIFU

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in Innovation, Research and Education

NIFU er et uavhengig samfunnsvitenskapelig forskningsinstitutt som tilbyr handlings- og beslutningsorientert forskning til offentlig og privat sektor. Forskningen omfatter hele det kunnskapspolitiske området – fra grunnopplæring, via høyere utdanning til forskning, innovasjon og kompetanseutvikling i arbeidslivet.

NIFU

PB 2815 Tøyen, NO-0608 Oslo
www.nifu.no | post@nifu.no

NIFU-Innsikt
ISSN 2704-0771